

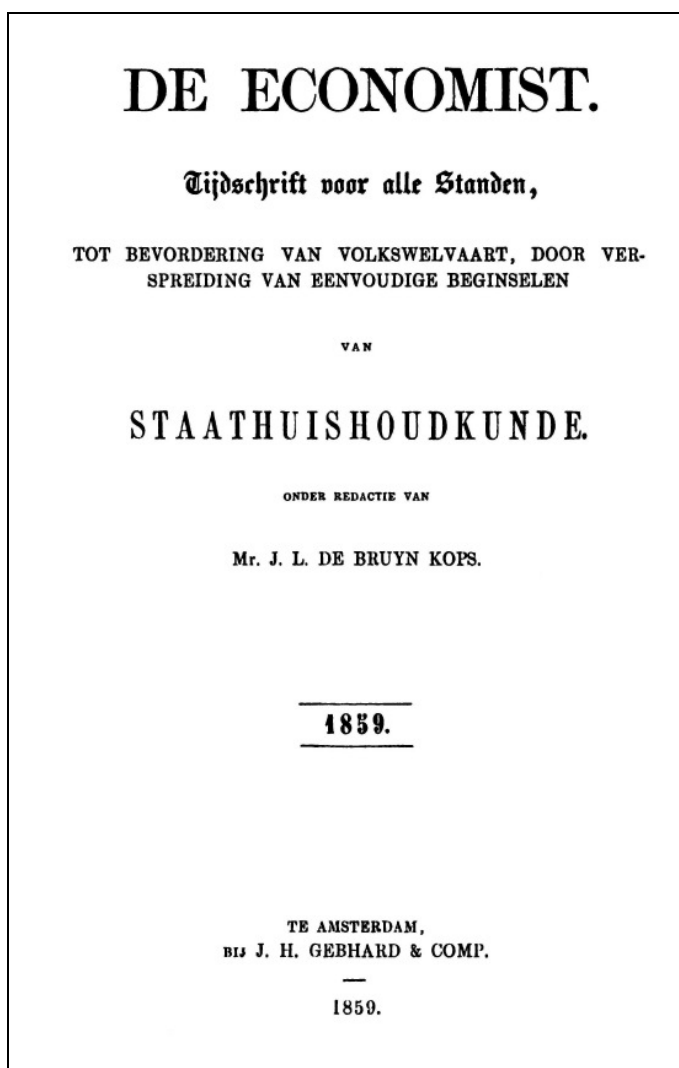
Een terugblik op de gemaal-belasting in 1859

afgedrukt in:

De Economist,
Tijdschrift voor alle Standen,
tot bevordering van
volkswelvaart, door verspreiding
van eenvoudige beginselen van
Staathuishoudkunde.

Onder redactie van
Mr. J. L. de Bruijn Kops.
1859,
te Amsterdam,
bij J. H. Gerhard & Comp.

Volume 8
door
Jacob Leonard de Bruyn Kops,
Nederlands Economisch Instituut,
pag. 337 t/m 343



Bij de afschaffing der rijksbelasting op het gemaal, thans circa vier jaren geleden, gold het voor vele gemeenten de belangrijke vraag, of men dat middel van inkomst, dat men tot heden bij wijze van opcenten op de rijksbelasting had geheven, voor het vervolg als eigen middel zoude behouden, dan wel of men het rijk op den weg der afschaffing zoude volgen.

In onze oostelijke, grootendeels landbouwende provinciën, kon dit geen noemenswaardig bezwaar opleveren. De gemaal-opcenten waren er nimmer tot die buitensporige hoogte opgedreven, welke in vele Noorden Zuidhollandsche steden, b. v. in Amsterdam, Dordrecht, Haarlem, Zaandam, was bereikt. Overijssel, Groningen, Friesland, grootendeels slechts door het gemaal als rijksbelasting gedrukt, — en bij hare meer verspreide bevolking door de heffingswijze dier belasting in evenredigheid meer gedrukt dan Holland, — namen de gelegenheid der opheffing gretig te baat om voor goed te breken met kunstmatige broodduurte als middel van inkomst, en om hunne ingezetenen geheel daarvan te bevrijden.

In Holland volgden vele der grootere steden. Amsterdam, Rotterdam, Dordrecht, Haarlem zagen mede van dat belastingmiddel af, en besloten, hoewel soms met groote opoffering, om het ontbrekende in de geldmiddelen door directe heffingen aan te vullen.

Eenige steden echter, als b. v. 's Hage, Delft, Leyden, Gouda, Zaandam, Purmerend, de Helder, bleven het gemaal als eigen middel heffen. De bezwaren, die uit den aard der zaak steeds aan de invoering van directe middelen zijn verbonden, en die bij de uiteenlopende stelsels omtrent hoofdelijke omslagen en het ontbreken van eene rijksheffing met algemeen geldenden grondslag, nog sterker worden gevoeld, deden zich natuurlijk bij die gemaal-steden niet voor; de begrotingen gaven tot geene moeilijkheden aanleiding; allengs werden hier en daar weer stemmen gehoord ten gunste van plaatselijke gemaal-belasting, en onlangs zag men Middelburg, en thans Bergen-op-Zoom, weder die belasting als stedelijk middel invoeren.

Men mag vertrouwen, dat op die besluiten wel eenigzins van invloed zal zijn geweest de omstandigheid, waarop door sommige gemaal-steden met zekere ingenomenheid wordt verwezen, dat namelijk de opbrengst der plaatselijke gemaalheffing, over 1856 en vervolgens, hooger is geweest dan in de voorgaande jaren. Dit verschijnsel is trouwens geheel verklaarbaar en was te voorzien, doch het is naar onze meening wel een der ongelukkigste argumenten die men vinden kan, om eene weder invoering of verhooging van gemaal-belasting te motiveren.

Immers, wat was het geval bij de gemaal-afschaffing met 1^o Januarij 1866? Dat de consumtieprijs van het brood voor den verbruiker, over het geheele land, aanmerkelijk werd verligt, en daar elke verlaging van prijs, vooral bij voorwerpen van noodzakelijke behoefte, vermeerdering van consumtie te weeg brengt, levert natuurlijk dezelfde tas van gemeente-belasting over een broodverbruik van b. v. 110 pond per persoon, eene grootere opbrengst dan vroeger, toen er, onder den dubbelen druk, slechts 100 pond per hoofd verbruikt werd.

Die gunstige financiële uitkomst bewijst dus geenszins voor het beginsel der gemaalheffing; integendeel, zij is een zeer treffende maatstaf van den druk die door het bestaan der belasting op het volk gelegd wordt. Die meerdere opbrengst van nu toont met den vinger aan hetgeen vroeger enkel door de rijksbelasting aan het volksverbruik werd onthouden.

Wat moet het dan wel niet zijn, wat door én rijks- én soms dubbele en driedubbele gemeenteheffing ontnomen werd!

„Maar,” zegt men welligt, „de belasting wordt misschien thans, nu zij eigen gemeente-middel is, op meer doeltreffende wijze geheven, en dat kan de oorzaak zyn van de meerdere opbrengst.”

„Het is zeer opmerkelijk,” zeiden Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland, in hun verslag in 1858 uitgebragt, „het is zeer opmerkelijk, „dat in die weinige gemeenten, waar de plaatselijke belasting opliet „gemaal is behouden, de vrees dat het gemis van surveillance van „rijkswege, vooral in geheel open liggende plattelands gemeenten, een „zeer nadeeligen invloed op het rendement der plaatselijke belastingen „zoude hebben, zich in geen deele heeft verwezenlijkt, daar schier „algemeen de opbrengst hooger is geweest dan toen de gelijktijdige „heffing van den rijksaccijns op dit middel bestond.”

Het komt ons gewaagd voor, hieruit de conclusie te willen opmaken, dat er thans hij de veranderde heffingswyze, niet, of minder gesloken zou worden. Er wordt wel meer ten

gebruike aangegeven, doch, zoo als wij zeiden, dit is reeds te verklaren, omdat bij den legeren broodprijs, het eerlijk verbruik ook werkelijk vermeerderd is. Dochli wordt er nu minder gesloken? Daarop is geen bepaald antwoord te geven, doch zooveel is zeker, dat de gelegenheid tot sluiking meer, en de gevaren van sluiken minder zijn geworden.

Vroeger was al het gemalen meel in het geheele rijk aan surveillance en, ongedekt zynde, aan bekeuring onderworpen, thans niet. Delft of 's Hage b. v. surveilleert alleen de malingen welke in de gemeente plaats vinden. Elke gemeente is dus thans omringd van territoir, waarop het meel volkomen vrij kan worden gemalen en ongedekt vervoerd, en het bedrag der gemeente-belasting kan dus thans door den enkelen invoer van een zak meel en fraude uitgewonnen worden, terwijl zulks vroeger niet het geval was.

Ook zyn de straffen, welke thans door de gemeente voor overtreding van hare belastingen kunnen opgelegd worden, niet zoo zwaar als die, welke bij de gemaalwet waren bedreigd (ofschoon wij moeten bekennen op de heilzame gevolgen van die uiterst zware boete-bepaling niet veel te vertrouwen).

De surveillance tegen invoer in de gemeente was onder de rijksbelasting dezelfde als thans, doch de mogelijkheid en kans op invoer is thans veel grooter; op dien grond achten wij het, ongeacht de hoogere geldelijke opbrengst, gewaagd te besluiten dat er minder gesloken wordt.

Er is veel eenvoudiger, veel natuurlijker oorzaak voor aantewyzen: bij gedeeltelijke ontheffing der consumenten, wordt er meer verbruikt. Wat moet dat meerdere verbruik dan wel niet zijn bij geheele ontheffing! (*)

Dat meerdere verbruik na de afschaffing thans met juistheid af te meten voor de geheel bevrijde gemeenten, als b. v. Amsterdam en Rotterdam, is moeijelijk; en waarom? Juist, omdat er geen ander middel tot berekening der broodconsumtie bestond dan de gemaalbelasting.

(*) Het zoude merkwaardig zijn eene vergelijking te maken, b. v. in Zuidholland. over eenige groote gemeenten, welke, bij gelijkheid van graanprijzen, de broodprijs was:

- 1e. onder de gemaalbelasting.
- 2e. na de afschaffing van die belasting:
 - a. in de eene geheel ontlaste gemeente,
 - b. in die waar men de gemaalbelasting gebonden heeft.

Even als de vraag: Wordt er thans meer schapen- en varkensvleesch verbruikt dan vroeger? bezwaarlijk met vaste cijfers kan worden uitgemaakt, zou men het meerder broodverbruik uit andere gegevens, b. v. het debiet der bakkers, in verband met hun getal, dienen op te maken.

Maar dat ruimer broodverbruik sedert 1856, dat ontegenzeggelijk uit de groote opbrengst in de gemaalsteden blijkt, wordt weer geheel in de waagschaal gesteld, neen, wordt weer stellig verminderd op die plaatsen, waar voor elk mud tarwe weer de *f* 2.00 of *f* 2.50 ten kantore moet betaald worden, met al den nasleep van formaliteiten, risico's, bekeuringen en moeite daaraan verbonden.

Het tarwebrood zal weer eene verhooging van 3 a 4 cent per pond moeten ondergaan, de weefhandel die zich sedert 1856 zoo plotseling ontwikkeld heeft, moet op die plaatsen weer

afstuiten: dat handelsartikel zal daar getroffen worden door een invoerregt dat op zijne beurt weder als een beschermend regt voor de plaatselijke molenaars zal moeten werken; het arbeiders huishouden zal zijn verbruik-vermogen met *f* 10.00, *f* 12.00, *f* 15.00 's jaars zien verminderen, en verminderen juist in die zaken die zijne gezondheid onderhouden, kracht aanbrengen, in één woord, die reproductief verbruikt worden, en wier onthouding dus evenzeer nadeelig werkt op de algemeene welvaart, als het onthouden van meststoffen nadeelig werkt op de opbrengst van den akker.

En het ongelukkige is, men zal het minder broodverbruik juist dan niet met den vinger kunnen aanwijzen, omdat er gedurende het geheel vrije verbruik geen juiste maatstaf was.

Hoe noodzakelijk is het dus niet om de lessen der ondervinding en der wetenschap te baat te nemen, die ons datgene leeren erkennen wat voor geene grove aanschouwing vatbaar is.

Men ontveinze het zich toch niet: het volksverbruik der eerste levensbehoeften behoort geheel onbelemmerd te zijn. — Wij bedoelen althans brood, vleesch en brandstoffen. Bij ruim verbruik van die zaken is de levensvoorwaarde voor welvaart, (en is het trouwens niet eene contradictio in terminis, om welvaart te willen bevorderen door een systeem, hetwelk het verbruik van eerste levensbehoeften belemmert?) en daarom is, hij het meermalen erkennen van dat beginsel bij regering en wetgeving, de afschaffing van geslagt en brandstoffen meer eene kwestie van tijd geworden. Maar juist ook daarom ware het des te meer te betreuren, indien tegenover die mildere beginselen in de rijkswetgeving aangenomen, eene tegenstrijdige rigting in het gemeentewezen mogt grond vatten, die de trapsgewyze algemeene toepassing van „goedkoop leven” vertraagde. Immers dat productieve volksverbruik, die bemesting van den arbeid, en daardoor van den nationalen rijkdom, — dat volksverbruik, welks algemeenheid bij den eersten aanblik zulk eene onuitputtelijke bron van belasting schijnt aan te bieden, — dat volksverbruik krimpt in een, en zoekt surrogaten, en ontvliedt de hand van den fiscus, zoodra deze er opgelegd wordt. Laat morgen in Delft of 's Hage de gemeentebelasting verhoogd worden tot het bedrag dat de ingezetenen in 1854 door de volle gemaalbelasting (rijks- en gemeente-belasting) betaalden, en diezelfde relatief meerdere opbrengst waarin men zich thans verheugt, zal verdwijnen en weer tot het vorig peil terugdalen, even als vroeger in de gemaalsteden het tarweverbruik per hoofd jaar op jaar afnam. (Verg. o.a. eene berekening daaromtrent, wat Haarlem betreft, over de jaren 1880-1850, in het werkje Indirecte belastingen als middel van plaatselijke inkomsten; alsmede accijnstabellen voor het rijk, sedert 1852 bij de Statistiek van Handel en Scheepvaart gevoegd.)

Doch dit is juist de groote fout geweest, waarin men bij de vestiging van ons accijnsstelsel is vervallen. Men ziet b. v. een groot en noodzakelijk volksverbruik: O, zoo men dat met eene matige belasting konde treffen, welke sommen zou dat niet voor de schatkist geven, en voor elk ingezetene zoude het schier geen noemenswaardigen last daarstellen! — Ja, zoo men dat verbruik kon treffen. Maar, dat is juist onmogelijk; dat ruime verbruik heeft slechts in vrijheid plaats: zoodra gij het wilt treffen, krimpt het in en vermindert. Geldt het eene zaak die min of meer als weelde is te achten, dan is dat bezwaar minder, doch des te sterker is het werkzaam wanneer de geringe mate van voedsel verminderd wordt, die voor de zuurverdiende centen kan worden verschaft.

Op dergelijke belasting is eenigzins van toepassing hetgeen de ongelukkige minnaar van eene coquette vrouw zeide: „Cette femme est comme une ombre: fuyez-la, elle vous suit; suivez-la, elle vous fuit.

Evenzoo ontsnapt het broodverbruik aan de belastende hand: het verbruik onder de belasting is niet meer wat het vroeger was, en daarom zouden wij het van harte betreuren, indien die gunstige financiële uitkomst voor de enkele gemaal-steden, de verleidelijke brug daarstelde voor andere gemeenten, om weer den ouden weg te betreden.(*).

(*) Ware aan de gemaalbelasting geen verminderd broodgebruik verbonden, ware het slechts een middel om bij gelegenheid van dat broodgebruik eenige centen aan de schatkist te doen betalen, (hetgeen men zich waarschijnlijk heeft voorgesteld), dan ware het beginsel dezer heffing veel meer te regtvaardigen. Immers eene matige heffing als hoofdgeld van alle ingezetenen, is geenszins onbillijk te achten, wanneer het evenwigt voor het geheel bij de andere middelen wordt hersteld; doch die vastheid van verbruik bestaat niet, en de meerdere opbrengst der belasting zoodra de taxe verminderd wordt, levert er thans weer de bewijzen van.

Verreweg verkieslyk rekenen wij de verhooging der gemeente-opcenten op het gedistilleerd, een object van belasting, dat bij ondervinding gebleken is, door verhooging der taxe minder in relatief-meerdere opbrengst te worden benadeeld; ja, wat zeggen wij, een object dat men gerustelijk kan opvoeren, daar zelfs een verminderd verbruik (een grens die hier veel later dan bij andere voorwerpen bereikt wordt), geen nadeel voor de welvaart, maar integendeel een wenschenswaardig voordeel zou opleveren.

Wij meenen dat de besturen de belangen hunner gemeenten en ingezetenen in groote mate zullen bevorderen , door zich, voor goed alstand doende van het Gemaal, aan te sluiten aan de tegenwoordige pogingen om verhoogde en gelijkmatige gemeente-opcenten op het gedistilleerd te verkrijgen. Door de gelijkmatigheid der gemeentelijke regten zal het onzedelijke en veelvuldige sluiken bij den vervoer worden tegengewerkt. Een Tolverbond voor het gedistilleerd ! moge dat denkbeeld veld winnen. Regten op het gedistilleerd zijn het eenige stelsel van prohibitieve regten, waardoor de volksarbeid en volksrijkdom in waarheid zullen gebaat worden.

Och, dat men wege en onderzoekte en uit eigen oogen leere zien. Meer brood en minder jenever is een eenvoudige grondregel voor welvaart, die soms van zelve den weg aanwijst dien men te volgen heeft.

De Economist, Tijdschrift voor alle Standen, tot bevordering van volkswelvaart, door verspreiding van eenvoudige beginselen van Staathuishoudkunde.

Onder redactie van Mr. J. L. de Bruijn Kops. 1859, te Amsterdam, bij J. H. Gerhard & Comp.

Volume 8 door Jacob Leonard de Bruyn Kops, Nederlands Economisch Instituut, pag. 337 t/m 343

